

Місягіна І. М.,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри перекладу та філології
Університету Короля Данила

ВЕРБАЛЬНЕ ВИРАЖЕННЯ ТАКТИКИ НЕЯСНОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті подано огляд основних засобів вербального вираження тактики неясності. Доведено, що втілення тактики передбачає маніпуляцію таким параметром інформації, як її ясність і зрозумілість. Ця тактика означає уникнення повідомлення комунікативно значущої інформації через ускладнення її розуміння. Виділено способи реалізації тактики неясності через збільшення (неоднозначність) або зменшення (неясність) кількості варіантів інтерпретації інформації.

Ключові слова: комунікативна стратегія, комунікативна тактика, спосіб ухильності, неясність, тактика часткового блокування інформації.

Постановка проблеми. Комунікативно-прагматична зорієнтованість дослідження передбачає розгляд англomовного художнього дискурсу передусім не з позиції мовної цінності самого тексту, а з ракурсу інтенційно-цільових характеристик, закладених мовцями в тому чи іншому повідомленні.

Першочерговим предметом інтересу є тактико-стратегічна «схема» сучасного художнього англomовного дискурсу, зокрема, під час реалізації стратегії ухильності. Ця стратегія реалізується в ситуаціях, коли очікування мовця і слухача щодо кількості наданої й отриманої інформації не співпадають. Великий вплив на реалізацію стратегії й тактик ухильності має контекст, який визначається особливостями соціального контексту, внутрішньої структури співрозмовника (його знань, потреб, бажань, емоцій, почуттів тощо) та самоаналізу (аналіз власних знань, потреб, установок тощо) [1].

Дослідження ґрунтується на гіпотезі, що ухильність реалізується за умови порушення одного з постулатів або загального принципу кооперації [2], унаслідок чого відбувається відмова від кооперації («повна» ухильність) або блокування комунікації в заданому напрямі чи заданим способом («часткова» ухильність).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Під час дослідження ухильності враховувались напрацювання науковців, що базуються на таких сучасних лінгвістичних теоріях і теоретико-методологічних засадах комунікації: теорії мовленнєвих актів (Дж. Остін [3], Дж. Серль [4], А. Вежбицька [5]) і теорії мовленнєвої діяльності (Ф.С. Бацевич [6], О.Я. Гойхман [7], Є.В. Клюєв [8], П. Браун, С. Левінсон [9], Д. Гордон, Дж. Лакофф [10]).

Метою статті є дослідити неясність як тактику ухильності від відповіді на запитання та проаналізувати основні засоби її вербального вираження в англomовному художньому дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Комунікативна тактика є конкретним способом реалізації інтенційної програми дискурсу, яка забезпечує оперативне реагування на ситуацію та контекст і ґрунтується на мовленнєвих вміннях співрозмовників. Тактика має певну знакову репрезентацію, і «спосіб її встановлення керується експліцитною інформацією» [11, с. 240]. Оскільки саме тактики є практичним інструментом

дослідження стратегій і надають матеріал для лінгвістичного аналізу, стратегію ухильності логічно описати через реалізацію основних типових тактик.

Тактика неясності вживається під час експлуатації категорії способу (висловлюється ясно: унікальній незрозумілих виразів, неоднозначності, багатослів'я).

Вона є тактикою часткової ухильності й передбачає маніпуляцію таким параметром інформації, як її ясність і зрозумілість. Ця тактика означає уникнення повідомлення комунікативно значущої інформації через ускладнення її розуміння.

Ускладнити розуміння інформації можна через збільшення або зменшення кількості варіантів інтерпретації інформації. Коли мовець збільшує кількість варіантів інтерпретації інформації, виникає неоднозначність, у разі зменшення кількості варіантів інтерпретації висловлення маємо справу з невизначеністю.

Часто виникають труднощі з визначенням неоднозначних і невизначених смислів висловлення. Дж. Шанель указує, що неоднозначність (ambiguity) взагалі не має місця, оскільки в конкретному контексті слухач завжди дає визначену інтерпретацію почутому, навіть не підозрюючи про існування ще декількох способів прочитання того самого висловлення [12]. Усі випадки, коли прочитання висловлення відрізняється від однозначного, дослідниця зараховує до невизначеності (vagueness).

Під час аналізу стратегії видається доцільнішим розрізняти невизначеність і неоднозначність, оскільки існування двох різнозначних смислів висловлення вважається прийнятним у ситуації, коли така двозначність створена мовцем цілеспрямовано.

Тактика неясності в корпусі дослідження представлена двома способами: ухильністю через збільшення (64%) та зменшенням (36%) кількості варіантів інтерпретації повідомлення.

У дослідженні до випадків утілення тактики неясності не належали ті випадки, коли співрозмовник не отримував інформації через те, що мовець неправильно оцінив його тезаурусні знання, ситуацію чи контекст і неоднозначність/невизначеність створені ним ненавмисне.

У разі збільшення кількості способів інтерпретації висловлення (**неоднозначності**) мовець ухильється від надання комунікативно значущої інформації, надаючи співрозмовнику більше як один варіант її інтерпретації, що іноді ускладнює правильне розуміння ним інформації:

Розглянемо приклад неоднозначної інтерпретації висловлення:

Neil was astonished at how pleasant the evening had been; he had seldom enjoyed a game of chess more, and, thinking this, said a little shyly, "Another game, another night, perhaps?" Sally-Anne, her heart thudding in the strangest way when he asked her this, as though he had said something much more intimate, and then suddenly understanding by the ambiguous way in which he had spoken that he had offered her other games than chess" (BNC; HGE).

У цьому прикладі мовець не може звернутись до співрозмовника із запрошенням прямо, оскільки він невпевнений у його реакції, тому через неоднозначне представлення інформації він може зрозуміти, як його співрозмовник ставиться до того варіанта, що його цікавить, а в разі негативної реакції завжди може скористатись іншим варіантом тлумачення.

Під час зменшення кількості способів інтерпретації висловлення (**невизначеності**) мовець ухиляється від надання комунікативно значущої інформації, не надаючи співрозмовнику жодного прийняттого способу її інтерпретації, що унеможливило будь-яке розуміння ним цієї інформації, тобто фактично він дає незрозумілу відповідь:

He shook his head. "What then, Father? What should we do?" "Do?" Li Shai Tung laughed; a soft, unfamiliar sound. "Prepare ourselves, Yuan. That's all. Take care our friends are true. Sleep only when we're safe". It was an uncharacteristically vague answer (BNC; GUG).

Про те, що слухач не зрозумів відповіді співрозмовника, свідчать слова автора (*It was an uncharacteristically vague answer*).

До **вербальних засобів вираження** цієї тактики належать такі:

а) Використання суперечливих виразів: якщо одне твердження мовця суперечить іншому, то слухач просто не зможе визначити правильний варіант і зрозуміти повідомлення ("Yes and no", "Today and tomorrow" тощо):

"Is there a specific reason the two of you don't get along, or is it more general?" "It's specific and general, and none of your business" (N. Roberts Heaven and Earth, p. 87).

За допомогою суперечливої фрази (*It's specific and general*) мовець ускладнює розуміння відповіді, не залишаючи слухачеві жодного прийняттого варіанта для його інтерпретації. Про його небажання надавати інформацію свідчить також фраза мовця "*none of your business*".

б) Використання незрозумілих виразів, коли мовець не може знайти смислу висловлення:

"Robert. Yes, I do. Maybe when I get back to the States we can work things out. Or maybe when he gets my message about the bracelet he'll come for me" She wanted to remember Robert. Compared to this man Robert seemed safe. "Ah" Nickolas said, starting for the door. "Just what is that supposed to mean?" "No more, no less" She blocked him from leaving the room. "If you want to say something, say it" (J. Deveraux A knight in shining armor, p. 86).

Мовець намагається уникнути надання інформації, свідомо будуючи свої висловлення так, щоб слухачеві було важко їх інтерпретувати.

в) Використання незакінчених висловлень: якщо мовець «обриває» твердження й переходить до іншого, це свідчить про те, що частина комунікативно значущої інформації втрачена:

"So?" Jackson said. "The man might be checking in on her. Seeng if she's okay". "That's what I would've thought too, but..." Sawyer's fuse was about gone. "But what?" he asked angrily "I'm not sure if I'm at liberty to say" (D. Baldacci. Total control, p. 290).

Висловлення "*I'm not sure if I'm at liberty to say*" свідчить про те, що мовець не бажає/не може надавати інформацію. Для цього він залишає своє твердження незакінченим ("*That's what I would've thought too, but...*"), з одного боку, вказуючи на те, що частина комунікативно значущої інформації не висловлена, а з іншого – демонструючи свій сумнів у можливості надання інформації.

г) Уживання занадто ускладнених синтаксичних конструкцій і виразів, що перешкоджають правильному розумінню висловлення:

"I don't understand the Sharing". "We are together in the ritual. You will see it. You will feel it. My Fish Speakers are the repository of a special knowledge, an unbroken line which only they share. Now, you will partake of it and they will love for it. Listen to them carefully. They are open to ideas of affinity. Their terms of endearment for each other have no reservations". More words, Idaho thought. More mystery (F. Herbert God emperor of Dune, p. 215).

Про труднощі інтерпретації висловлення свідчать слова мовця (*More words, more mystery*), який усвідомлює, що не отримав чіткої відповіді на запитання.

Висновки. Отже, стратегія ухильності представлена комунікативними тактиками ухильності – повного блокування: неадекватності, неінформативності, неясності й нерелевантності. Тактики ухильності реалізуються за умови порушення одного з постулатів або загального принципу кооперації. Кожна з тактик має свої способи та вербальні засоби втілення в сучасному англомовному художньому дискурсі.

Серед тактик часткового блокування найпоширенішою в англомовному художньому дискурсі є тактика нерелевантності, очевидно, тому, що для її реалізації – зміни, підміни чи переходу до нової теми – від мовця вимагається здійснення операцій меншої складності, аніж для того, щоб реалізувати тактику неясності, яка вимагає породження ускладненої ілюкції. Найменш частотною тактикою часткового блокування інформації є тактика неясності, яка передбачає маніпуляцію таким параметром інформації, як її ясність і зрозумілість. Ця тактика означає уникнення повідомлення комунікативно значущої інформації через ускладнення її розуміння. Виділено способи реалізації тактики неясності через збільшення (неоднозначність) або зменшення (неясність) кількості варіантів інтерпретації інформації.

Перспективою дослідження може бути виявлення та уникнення явища ентропії мовлення, позитивним результатом якого стане вдосконалення кількісно-якісних показників інформації й покращення взаєморозуміння в умовах моно- та міжкультурної комунікації.

Література:

1. Дейк ван Т.А. Язык. Познание. Коммуникация. Москва: Прогресс, 1989. 310 с.
2. Грайс Г.П. Логика и речевое общение. Новое в зарубежной лингвистике. Прагматика. Москва: Прогресс, 1985. Вып. 16. С. 217–237.
3. Остин Дж. Слово как действие. Новое в зарубежной лингвистике. Москва, 1986. Вып. 17: Теория речевых актов. С. 22–129.
4. Searle J.R. Speech acts: An essay in the philosophy of language. Cambridge: Cambridge University Press, 1969. 203 p.
5. Вежбицка А. Речевые акты. Новое в зарубежной лингвистике. Прагматика. Москва: Прогресс, 1985. Вып. 16. С. 251–275.
6. Бацевич Ф.С. Основы коммуникативной лингвистики: підручник. Київ: Академія, 2004. 344 с.
7. Гойхман О.Я., Надеина Г.М. Речевая коммуникация: учебник для вузов. Москва: ИНФРА, 2001. 272 с.
8. Клоев Е.В. Речевая коммуникация: учебное пособие для университетов и институтов. Москва, 2002. 320 с.
9. Brown P., Levinson S. Politeness. Some universals in language usage. Cambridge: CUP, 1987. 345 p.
10. Гордон Д., Лакофф Дж. Постулаты речевого общения. Новое в зарубежной лингвистике. Прагматика. Москва: Прогресс, 1985. Вып. 16. С. 276–302.
11. Селиванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
12. Channell J. Vague Language. Oxford: OUP, 1994. 226 p.

Мисягина И. М. Вербальное выражение тактики неясности в английском художественном дискурсе

Аннотация. В статье подан обзор основных способов вербального выражения тактики неясности. Доказано, что воплощение тактики предусматривает манипуляцию таким параметром информации, как ее ясность и понятность. Эта тактика означает избегание сообщения коммуникативно значимой информации через усложнение ее понимания. Выделены способы реализации тактики неясности через увеличение (неоднозначность) или уменьшение (неясность) количества вариантов интерпретации информации.

Ключевые слова: коммуникативная стратегия, коммуникативная тактика, способ уклончивости, неясность, тактика частичного блокирования информации.

Misiagina I. Verbal Expression of Unclarity Tactics in English Literary Discourse

Summary. The review of key methods of verbal expression of Unclarity Tactics is given in the article. It is proved that implementation of Unclarity provides for manipulation of such information parameters as clarity and neatness. This tactics is implemented when the speaker wants to avoid giving communicatively relevant information by making it less clear. The principles of its realization are defined through increasing (ambiguity) or decreasing (vagueness) the number of options of its interpretation.

Key words: communicative strategy, communicative tactics, methods of hedging, Unclarity, tactics of partial blocking of information.